

Kitap İncelemesi: Başkanı Sorgulamak: Saddam Hüseyin'in Sorgusu

Book Review: Debriefing the President: The Interrogation of Saddam Hussein

Sümeyra ULUS

(Yüksek Lisans Mezunu, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0001-3203-1093, e-posta: sumeyraulus@outlook.com.tr)

John NIXON

Başkanı Sorgulamak: Saddam Hüseyin'in Sorgusu

Çev. Berna YILMAZCAN

Angın Yayınları, 2017 (orijinal basım 2016)

264 sayfa.

ISSN: 9789752443006

Makale Türü / Article Type	Başvuru Tarihi / Submitted	Kabul Tarihi / Accepted
Kitap İncelemesi / Book Review	19.07.2024	03.09.2024
Bu makaleye atf için / To cite this article		
Ulus, S. (2024). Kitap İncelemesi: Başkanı Sorgulamak: Saddam Hüseyin'in Sorgusu, <i>Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi</i> , Erken Görünüm (Online First), 2.12.2024, 1-5.		

1985 yılında Wantagh-New York'ta doğan ve uzun süre İran-İrak konularında CIA analistliği yapan John Nixon, 2016 yılında özgün ismiyle 'Debriefing the President: The Interrogation of Saddam Hussein' eserini yazmıştır. 264 sayfalık eser Türkçeye Berna Yılmazcan tarafından çevrilerek, Angın Yayınları aracılığıyla okuyuculara sunulmuştur. Eserin niteliği şudur; Amerika'nın 2003 yılında Irak'a savaş açmasının ardından uzun süre saklanan Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin yakalandığında onu ilk sorguya alan CIA görevlisi Nixon olmaktadır. Böylece kitap, 2003 savaşına ve Saddam'ın sorgusuna dair ilk elden kaynak niteliği taşımaktadır. Saddam'ın iktidarlığı döneminde birçok dublöre sahip olduğu söylentileri ışığında, onun gerçek Saddam olup/olmadığını parmağında bulunan aşiret dövmesinden teşhis eden Nixon, devrik Başkana karşı birçok itiraf ve analize ilk elden sahip olmaktadır. Savaşın üzerinden 20 yıldan uzun süre geçmesine rağmen Saddam, akademik çalışmaların ilgi odaklarından biri olmaktadır. Bu bağlamda bu eser, Başkana ve Amerikan karar alıcılara yönelik birçok bilgi barındırmaktadır. Kitabın en dikkat çekici yanı, CIA analisti tarafından kaleme alınmasına rağmen, istihbarat ve Amerikan karar alıcıları arasındaki krizleri objektif biçimde aktarılmasıdır.

Nixon, eserin önsözünde Irak'a savaş açma kararının, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarafından yapılan bir hata olduğunu belirtmektedir. Üstelik bu hata meyvelerini, bölgede Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) gibi aşırı İslami grupların faaliyete geçmesi şeklinde vermektedir. Yazara göre Irak devrik Başkanı Saddam Hüseyin masum sayılmazdı ancak onu deviren Amerika'nın yaptığı sistematik hatalar ve harcanan paralar göz önünde alındığında işgal kararı mantıklı değildi. Kitle İmha Silahları (KİS) henüz bulunamamış olmasına karşın, işgalin ana nedenini oluşturmaktaydı. Yazar bu noktada KİS'lerin olduğundan emin olunmadan böylesine radikal bir savaşa hazırlanmanın ciddi manada istihbarat eksikliği olduğundan yakınmaktadır.

Kitabın ilk sayfaları Saddam'ın karakter çözümlemesini ele almaktadır. Yazar devrik Başkanın ruhuna benzersiz bir bakış açısı ile bakarak onun motivasyonlarını, inançlarını ve eylemlerini analiz etmektedir. 2003 yılında işgalci güçler Irak'ı işgal ettiğinde tüm yetkilerini yardımcılara devreden Başkan, roman yazmaya başlamıştı. Başkanın roman yazdığını ve sanatla ilgilendiği konusunda literatürde yer alan kaynak neredeyse yoktur. Ancak Saddam sorgusu sırasında yetkililerden kâğıt/kalem talep ederek yazmaya devam etmek istemiştir. Nixon, Saddam Hüseyin'in psikolojik profilini inceleyerek onu hem acımasız hem de karizmatik olan karmaşık ve esrarengiz bir figür olarak tasvir ediyor. Saddam'ın, ülkesinin ve döneminin siyasi/stratejik zorluklarını derinlemesine anlayan biri olduğu konusunda düşüncelerini paylaşan Nixon, sorgulamalar aracılığıyla diktatörün zihnini açığa çıkarıyor, çeşitli siyasi ve askeri konulara bakış açısına dair fikir veriyor. Kitap ayrıca Saddam gibi üst düzey siyasilerden bilgi edinebilmenin karmaşıklığını vurgulayarak CIA ve istihbarat camiasının işleyişi hakkında bilgi sunmaktadır.

Eserin birçok sayfasında Saddam'ın işlediği suçların ağır olduğu ve yazarın amacının hiçbir şekilde Başkan'ı masum göstermek olmadığı vurgulanmaktadır. Kitabın yazılış amacı Saddam'ın haklı veya haksız olmasından ziyade Amerikan karar alıcıların izledikleri politikaları eleştirmektir. Nixon'un gözünde Saddam acıması olmayan bir liderdi ancak işgal ile devrilecek ve devamında infaz edilecek kadar tehlikeli bir adam değildi. Daha yalın anlatımıyla, yazar şu soruyu sormaktadır: "Saddam, devrilmeye değer miydi?" ardından sorusunu "hayır" olarak cevaplayan Nixon, Başkanın savaş sırasında

köşesine çekilerek kitap yazmakta olduğunu aktarmış bulunmaktadır. Saddam'ın ağır suçlarından biri olan, Kürt vatandaşlara karşı işlenen 'Halepçe katliamı' sorgu sırasında Başkana yöneltilen sorulardan bir tanesiydi. Saddam Halepçe sorusuna cevap olarak, Kürt halka karşı kimyasal silah kullanma emrini kendisinin vermediğini, olaydan daha sonra haberinin olduğunu söylemiştir. Nixon ise bu cevabın yeterli gelmediğini düşünmektedir. Çünkü diktatörün haberi olmadan kim Kürt halkı öldürecek kadar rüştünü ispat edebilirdi?

Yazarın düşüncesine göre Amerikan tarafı ve Saddam birbirlerini anlayamamışlardı. Özellikle Saddam, ABD'nin kendisine neden savaş açtığını anlayamıyordu. Kendisine KİS'leri satan onlardı, silahları İran'a karşı kullandığında göz yuman yine onlardı, şimdi ne değişmişti de silahlar savaş sebebi olarak servis ediliyordu? 11 Eylül Amerika saldırısının ardından El-Kaide gibi aşırı İslami örgütler ABD'nin hedefi haline geldi. Saddam ise 11 Eylül olaylarından sonra Amerika'nın kendisiyle ittifak halinde olacağını düşünmekteydi. Sünni tabanlı El-Kaide gibi radikal örgütler, Saddam'ın kendisinin de Sünni olmasına rağmen, Başkan için tasvip edilen bir husus değildi. Saddam sorgusu sırasında, hiçbir şeyden korkmuyor gibi görünse bile Irak'ta Sünni aşırılıktan çok korktuğunu söyledi. El-Kaide gibi radikal İslami gruplar yalnızca Batı için değil aynı zamanda Irak için de riskliydi.

Eserde, savaş sonrası bölgede oluşacak olan Şii-Sünni gerilimlerinin, iç savaşa alan açacağına dair öngörüler de mevcuttur. Yaşanacak olan mezhep çatışmasının sebebi olarak Amerika'yı gören Nixon, Birleşik Devletler'in dini ve etnik açıdan bölgeyi yeterince analiz etmeden, işgale kalkışmasının Irak'ın demografik yapısını tahrip ettiğini aktarmaktadır. Batı, İslamiyet'in Müslüman Doğu ülkeleri üzerindeki yadsınamaz etkisini gözden kaçırıyordu. Yazar eserinde, Şii dini lideri Muhammed Sadık el-Sadr'ın öldürülmesinden sonra yerine oğlunun geçeceğini ve oğul Mukteda el-Sadr'ın savaş sonrası Irak'ta önemli bir figüre dönüşeceğini söylemesine rağmen, Amerikan karar alıcılar bu konuya yeterince önem vermedi. Nixon kısa süre içinde haklı çıktı ve Mukteda Sadr, Şii'lerin dini lideri haline geldi. Devrik Başkanın bakış açısına göre ABD, Irak'ı yönetemeyecekti. Saddam sorgusunda "Başarısız olacaksınız çünkü Irak'ı tanımıyorsunuz" derken, Irak'ın heterojen yapısının analiz edilmesinin imkânsız olduğunu, bölge halkını yönetebilmek için Arapları ve Iraklıları yeterince tanımak gerektiğini vurgulamaktadır. Aynı zamanda Nixon, Irak'ta aktif Kimyasal Silahların olmadığı konusunda, Saddam ile aynı fikirdeydi.

Saddam hakkında bilinen çoğu şeyi Nixon'a yalanlamıştı. Örneğin, Başkanın sırt ağrısı çektiği ve sağlığından dolayı alkolü, sigarayı bıraktığı iddiaları gerçek değildi, çocukluğunda üvey babasından şiddet görmemişti -aksine onun ömründe gördüğü en nazik adam olduğunu söylemişti.- Böylece yazar, Batı'nın lanse ettiğinin çok zıttı bir Saddam ile konuştuğunu ifade ediyordu. Aslında Amerikan tarafı, Saddam'ın roman yazmasıyla, sırtının ağrılamasıyla ve üvey babasından şiddet görmesiyle ilgilenmiyordu, onların asıl duymak istedikleri şey, devrik Başkan'ın KİS'lere sahip olduğunu itiraf ederek, savaş kararını haklı çıkartmasıydı. Nixon'un sorgu bitiminde ulaştığı sonuçlar, Amerika'nın beklediğinin tam tersiydi: Irak'ta KİS yoktu ve Saddam edinmek için çabalamadı. Eski bir CIA analistinun sunduğu rapor, Amerikan Başkanı George Walker Bush için mühim değildi. Nixon'un düşündüğü şekliyle: "CIA'nın sunduğu analiz raporlarının önemli olduğunu ve Bush'un bizi dikkate alacağını düşünürdüm, fakat bizim

ne ifade ettiğimiz önemli değil ve onlar için siyaset istihbarattan üstündür. Saddam'ın masum olduğunu öne sürmek istemiyorum. Korkunç bir diktatördü (...) Ancak geriye dönüp bakıldığında, silahsızlandırılan ve yaşlanan bir Saddam'ın iktidara gelme ihtimali, askerlerimizin hayatlarının boşa gitmesinden, IŞİD'in yükselişinden ve 2,5 trilyon dolarlık maliyetten çok daha iyi olacaktır."

Nixon, aynı zamanda Bush'un 11 Eylül sonrası tüm dünyaya gösterdiği "ya bizimlesiniz ya da değilsiniz" tavrının yanlış algılandığının da altını çizmektedir. Birçok politikacı ve analist, Bush'un Eylül saldırısından sonra terörü önlemek adına politika güttüğünü düşünmektedir ancak yazara göre, Amerikan Başkanının takındığı 'bizdensin veya ötekisin' tavrı aslında Bush'un her şeye bakış açısıdır. Nixon'un aktarımıyla; CIA çalışanları Başkana, Irak'ta ciddi anlamda Sünni ve Şii çatışması olduğundan bahsettiğinde Bush dehşete düşmüş bir şekilde "onların hepsi Müslüman değil mi?" cevabını vermişti. Müslümanların da kendi içinde farklı mezheplere ayrıldığını ve üstelik bu farklı mezheplerin birbirinden ölesiye nefret ettiğini bilmiyordu. İşgal ettiği toprakların etnik ve dini kimliğine dair hiçbir fikri yoktu, Irak'ı ve Iraklıları tanımıyorlardı. Bu durum 'Irak'ta başarılı olamayacaksınız çünkü Irak halkını tanımıyor, havasını bilmiyorsunuz, Irak'ı yönetmek ne demek asla anlayamayacaksınız' diyen Saddam'ı bir noktada haklı çıkartıyordu.

Ülkesi işgal edilmiş, oğulları öldürülmüş, ülkesindeki yabancılar tarafından sorguya çekilen ve idam edileceğinden şüphesi olmayan devrik Başkan ne kadar dürüst olabilir? Saddam'ın sunduğu çoğu bilgi Nixon tarafından mantıklı gerekçelerle sorgulandı. Bu sebeple Saddam'ın her zaman dürüst cevaplar verdiği söylenemez. Buna rağmen kitabın bazı sayfalarında Saddam sorulara cevap vermekten kaçınıyordu. Yalan cevaplar vererek geçiştirmek yerine 'bunu yanıtlamak zorunda değilim' demesi onun birçok soruya dürüstçe yaklaştığını işaret etmekteydi. Saddam'ın 2006 yılında idam edilmesi eserin son bölümlerine doğru açıklanırken, yazar bu idamın gerekçelerini tartışmaktadır.

Sonuç olarak Nixon, bu eseri kaleme alırken, Saddam'ın sorgusuna çok az bir oranda değinmektedir. Kitabın büyük çoğunluğu, yazarın devrik Başkan hakkında edindiği izlenimleri ve Birleşik Devletlerin işgal öncesi/sırası/sonrası şeklinde yaptığı hataları, Irak'ta şu an bile kurulamayan istikrarını, savaş sonrasında bölgeyi ele geçiren radikal grupların dengeyi daha çok sarsmasını, halkın yaşadığı psikolojik savaş ve mezhepsel çatışmaların 2003 sonrasında daha çok belirgin hale gelmesini ifade etmektedir. Saddam'ın devrilmesinin ardından ona alternatif bir otoritenin inşa edilememiş olmasının, Irak'ın güç boşluğuna düşmesine ve silahlı radikal örgütlerin faaliyete geçmesine sebep olduğuna dikkat çeken Nixon, bölgede yükselişe geçen IŞİD, El-Kaide ve diğer radikal grupların, otoritenin yokluğundan faydalandığını söyler. İşgal sonrası Irak'ın, Saddam'ın lideri olduğu Baas Partisinden arındırma politikası sonrası Sünni Arapların ülke üzerindeki siyasi gücünü kaybetmesi üzerine, başta Şii dini lideri Sadr olmak üzere Şii Arapların yükselen güç konumuna geçeceği Nixon'un kendisi tarafından iddia edilmişti (bu öngörü gerçekleşti ve savaş sonrasında Sadr toplumsal ve siyasi bir figüre dönüştü). Tüm bu ihtimaller detaylıca analiz edilerek Bush'a sunulmuş olmasına rağmen, risklerin göz ardı edilmesini eleştiren yazar, Amerikan istihbarat servisinin savaş konusunda yetersiz kaldığını ve Saddam'ın tabiriyle 'bölgeyi, Arapları ve Iraklıları hiç tanımadıklarını' aktarmıştır. Yazar eserini Saddam'ın idamının 10. Yılında okuyucularla buluşturarak, 2016 yılında da Irak'ın durumunda hiçbir değişim olmadığını

vurgulamaktadır. Günümüz tarihiyle Saddam tam 18 sene önce idam edildi, Irak ise 21 sene önce işgal edildi. Nixon'un vurguladığı ve eleştirdiği noktalar bugün bile bölge halkı nezdinde güncelliğini muhafaza etmektedir.